

УДК 378.12:378.147

ГОТОВНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Рязанцева О.В., здобувач кафедри
початкової, дошкільної та професійної освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

У статті встановлено, що дистанційна освіта вимагає спеціальної підготовки викладача та передбачає володіння низкою умінь і навичок. За допомогою методів аналізу, порівняння й систематизації теоретичних знань конкретизовано перелік головних критеріїв, за якими можна визначити ступінь готовності викладача до професійної діяльності в умовах дистанційної освіти. Отримані результати можуть бути використані під час розроблення змісту спеціальних навчальних курсів у педагогічних вищих навчальних закладах, навчальних і методичних посібників, орієнтованих на підготовку викладачів до організації навчального процесу в системі дистанційного навчання.

Ключові слова: викладач, дистанційне навчання, компетентність, освіта, уміння, фахівець.

В статье установлено, что дистанционное образование требует специальной подготовки преподавателя и предполагает овладение рядом умений и навыков. С помощью методов анализа, сравнения и систематизации теоретических знаний конкретизирован перечень главных критериев, по которым можно определить степень готовности преподавателя к профессиональной деятельности в условиях дистанционного образования. Полученные результаты могут быть использованы при разработке содержания специальных учебных курсов в педагогических высших учебных заведениях, учебных и методических пособий, ориентированных на подготовку преподавателей к организации учебного процесса в системе дистанционного обучения.

Ключевые слова: преподаватель, дистанционное обучение, компетентность, образование, умения, специалист.

Riazantseva A.V. THE WILLINGNESS OF THE TEACHER TO PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE SYSTEM OF DISTANCE EDUCATION

This article established that distance education requires special training of the teacher and involves the possession of several skills. Using the methods of analysis, comparison, systematization of theoretical knowledge specific list of the main criteria by which to determine the readiness of the teacher to professional activity in the conditions of distance education. The obtained results can be used in designing the content of training in pedagogical higher educational institutions of textbooks and manuals aimed at training teachers to organization of educational process in the distance learning system.

Key words: teacher, distance learning, competence, education, skills, professional.

Постановка проблеми. Стремкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (далі – IKT) призводить до значної перебудови інформаційного середовища сучасного суспільства, ініціює пошук ефективних підходів до підготовки практико-орієнтованих фахівців для обробки значних обсягів інформації в усіх сферах професійної діяльності. Темпи ускладнення інформаційних систем, розширення можливостей використання IKT у сфері освіти, зростання попиту на дистанційне навчання формують соціальне замовлення суспільства на підготовку фахівця, який володіє високим рівнем підготовленості в галузі теорії й методики організації дистанційного навчання. Традиційні системи підготовки спеціалістів уже не можуть задовольнити наявні потреби застосування такої форми навчання, як дистанційна. Необхідність постійного вдосконалення рівня готовності сучасного викладача дистанційної систе-

ми освіти до здійснення процесу навчання в умовах інформатизації суспільства залишає відкритим питання переліку умінь, якими повинен володіти викладач для успішної роботи в системі дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дистанційного навчання та його реалізація в навчальному процесі є предметом досліджень Л. Ілійчук, О. Коваль, С. Кравець, В. Кухаренка, С. Сисоєвої, В. Осадчого, К. Осадчої. Водночас малодослідженями залишаються вміння, якими мають оволодіти викладачі для успішної організації навчального процесу в умовах дистанційної освіти.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні переліку головних умінь викладача, що сприяють ефективній організації навчального процесу в системі дистанційної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток інформаційно-комуні-

каційних технологій змушує педагогів шукати ефективне поєднання педагогічних технологій і засобів ІКТ. Постійний розвиток дистанційних систем зумовлює систематичний розвиток готовності викладачів до їх продуктивного впровадження. Звідси неперервним є розвиток компонентів готовності викладачів до впровадження дистанційного навчання. Згідно з Енциклопедією освіти, «готовність до діяльності – стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності. У психології виокремлюють кілька аспектів готовності до діяльності: а) операційний – володіння певним набором способів дії, знань, умінь та навичок, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності; б) мотиваційний – система спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення, самореалізації тощо); в) соціально-психологічний – рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів та ін.; г) психофізіологічний – готовність систем організму діяти в даному напрямі» [1, с. 137–138]. За таких обставин поняття «готовність» проявляється як суто індивідуальна властивість, а рушіями до здійснення певних самоосвітніх дій є мобілізація індивідуально-психологічних, когнітивно-пізнавальних, потребнісно-мотиваційних, діяльнісно-поведінкових сфер особистості, що комплексно спрямовані на досягнення усвідомленого результату [2, с. 57].

Поєднання переваг дистанційного навчання й телекомунікацій дає змогу:

- вирішити проблему інтерактивного спілкування під час взаємодії викладача і студентів, викладача й навчальної групи, окрім студента й навчальної групи;
- забезпечити постійний контроль за рівнем опанування навчальним матеріалом;
- забезпечити студентів навчальними матеріалами та навчальною інформацією, що зберігаються на різних інформаційних серверах і в базах даних телекомунікаційних мереж;
- сформувати в студентів навички самостійного навчання, персональної «інформаційної навігації»;
- забезпечити варіативне навчання студентів з допомогою змодульованого матеріалу курсів;
- забезпечити гнучке навчання з можливістю індивідуально побудованого курсу;
- ефективно використовувати засоби ІКТ як складової частини навчання;

– інтегрувати вітчизняну й зарубіжну систему освіти, надаючи студентам можливість здобути освіту як в Україні, так і за її межами [3, с. 50–51']. Вищезазначене диктує необхідність забезпечення системної, цілеспрямованої комплексної та ефективної системи підготовки викладача до здійснення дистанційного навчання, яка повинна поєднувати такі напрями підготовленості викладача:

- організаційний (формує вміння здійснювати організацію своєї діяльності в галузі дистанційного навчання);
- навчально-методичний (сприяє підготовці до створення дистанційного курсу з обраної дисципліни та здійснення навчального процесу з використанням технологій дистанційного навчання);
- інформаційно-комунікаційний (формує вміння використовувати технології дистанційного навчання під час викладання дисципліни: вміння створювати інформаційні ресурси в електронному віртуальному середовищі, спілкуватись за допомогою мережі Інтернет);
- нормативно-правовий (формує знання та вміння використовувати у своїй діяльності нормативно-регулювальні документи системи дистанційного навчання всіх рівнів затвердження);
- психолого-педагогічний (сприяє формуванню психолого-педагогічних умінь викладачів, зумовлених специфікою дистанційного навчання) [4, с. 93].

Науковці С. Сисоєва, В. Осадчий і К. Осадча підкреслюють, що професійна підготовка викладачів системи дистанційної освіти має передбачати методичну, педагогічно-психологічну підготовку та підготовку в галузі сучасних інформаційних технологій:

- 1) методична – передбачає розвиток уміння добирати й розробляти навчально-методичні матеріали, оцінювати їх якість із погляду сучасних норм, оформлювати їх в електронному вигляді;
- 2) психолого-педагогічна – включає розвиток уміння використовувати в навчально-му процесі сучасні педагогічні технології, що відповідають цілям навчального курсу або освітньої програми загалом і стимулюють активність учнів; уміння надавати допомогу й підтримку слухачам, створювати мотивацію, вирішувати конфлікти, розкривати співробітництво на основі знання психології міжособистісних відносин психології великих і малих груп, вікової психології;
- 3) підготовка в галузі сучасних інформаційних технологій передбачає розвиток уміння застосовувати сучасні інформаційно-комп'ютерні та інформаційно-комуніка-

ційні технології для доставки матеріалів та організації інтерактивної взаємодії учасників освітнього дистанційного процесу [5, с. 124].

Українські науковці: В. Кухаренко, С. Бerezенська, К. Бугайчук, Н. Олійник, Т. Олійник, О. Рибалко, Н. Сиротенко, А. Столяревська – наголошують на таких уміннях, якими повинен оволодіти викладач у системі дистанційного навчання:

- уміння працювати з інформаційними ресурсами (базами даних, інформаційними службами);
- уміння створювати веб-сторінки;
- уміння користуватися комплексом послуг, які надаються середовищем і хмарними технологіями;
- уміння подати навчальний матеріал так, щоб забезпечити ефективну, індивідуальну, незалежну від місця й часу роботу студента;
- уміння проводити психолого-педагогічне тестування й поточну діяльність студентів;
- уміння запобігати конфліктним ситуаціям і розв'язувати конфліктні ситуації;
- уміння проводити рольові мережеві ігри;
- уміння інтегрувати очні й дистанційні форми навчання [6, с. 34].

Для сучасного студента існує потреба не стільки в доступі до навчальних ресурсів, скільки в наявності відповідної направляючої щодо тих знань, які можна знайти в інформаційному просторі. І саме викладач за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій має сформувати навчальне середовище з відповідною освітньою траекторією, яка, з одного боку, дасть змогу забезпечити логічну послідовність вивчення навчального матеріалу з метою досягнення всіх навчальних цілей навчальної дисципліни, а з іншого боку, допоможе у виборі тих способів навчання, які найбільше відповідають індивідуальним особливостям кожного зі студентів.

Специфіка дистанційної освіти вимагає від викладачів створення курсів з використанням таких методів і форм навчання, що допомагають слухачам під час їх проходження оволодіти заявленою компетенцією. Тому недостатньо лише представити студенту електронні джерела інформації, потрібно корегувати та направляти його в самостійному навченні шляхом реалізації інтерактивного дистанційного курсу. Таким чином, ця форма навчання ускладнює роботу викладача, потребує відповідної кваліфікації для створення електронного інтерактивного дистанційного курсу. Розроблення дистанційного курсу є важливим елементом освітнього процесу, який потребує по-

стійного вдосконалення. У світлі нинішнього розвитку дистанційної освіти підготовка матеріалів і завдань потребує спеціалізованих знань не лише дисципліни та специфіки її викладання для певної спеціальності, а й процесу створення такого курсу.

Упровадження дистанційної форми навчання – це складний, високопрофесійний, довготривалий процес, який потребує значних ресурсів ВНЗ та відповідного кадрового потенціалу. Особливого значення набувають уміння організації і проведення комп’ютерного діалогу. Однак варто враховувати гострий дефіцит часу в студентів дистанційної форми навчання. Крім того, об’ємні теми, модулі та курси помітно знижують мотивацію студентів. Отже, на перший план висувається завдання постійного вдосконалення курсу з метою підвищення ефективності навчання за рахунок оптимізації кількості та якості навчальних матеріалів, а також методик їх надання. Логічний зв’язок компактних і якісних матеріалів, чітка постановка завдань і цілей навчання на кожному етапі допомагають побачити студентам своє просування в курсі від модуля до модуля.

Більшість педагогів висловлює готовність до використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, оскільки пов’язує це з можливістю систематизувати навчальний матеріал в електронному вигляді і зробити його більш наочним.

На нашу думку, для успішної організації навчального процесу в системі дистанційного навчання викладач повинен:

- уважати ефективним використання дистанційного навчання в освітній діяльності;
- легко адаптуватися до нових форм взаємодії в електронному середовищі, уміти використовувати засоби ІКТ для здійснення комунікативного процесу, професійно орієнтуватися в програмному та апаратному забезпеченні технологій дистанційного навчання;
- знати механізми взаємодії учасників комунікативного процесу під час вербалного й невербалного контакту, механізми структурування спілкування, механізми діагностування комунікативних конфліктів, усунення бар’єрів у опосередкованому спілкуванні;
- уміти знаходити індивідуальний підхід до студента під час дистанційного навчання, створювати позитивний емоційний фон між суб’єктами дистанційного навчання;
- володіти методикою підготовки та проведення вебінару, методикою проведення консультацій в on-line й off-line режимах, уміти проектувати дистанційні навчальні

курси, розробляти відеолекції для системи дистанційного навчання, використовувати різні форми контролю під час засвоєння дистанційного курсу.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, дистанційна освіта вимагає спеціальної підготовки викладача, яка дасть змогу розширити професійні психолого-педагогічні та методичні знання з питань особливостей застосування технологій дистанційного навчання, особливостей педагогічної комунікації в умовах дистанційного навчання, засобів ефективної передачі інформації в умовах дистанційного навчання, умов подолання комунікативних бар'єрів під час опанування студентами змісту дистанційних навчальних курсів. На нашу думку, це вміння використовувати засоби ІКТ для здійснення комунікативного процесу, професійно орієнтуватися в програмному та апаратному забезпеченні технологій дистанційного навчання; знання механізмів взаємодії учасників комунікативного процесу під час верbalального та невербалального контакту, механізмів структурування спілкування, механізмів діагностування комунікативних конфліктів, усунення бар'єрів в опосередкованому спілкуванні; уміння знаходити індивідуальний підхід до студента під час дистанційного навчання, створювати позитивний емоційний фон між суб'єктами дистанційного навчання; володіння методикою підготовки та проведення вебінару, методикою проведення консультацій в on-line й off-line режимах; уміння проектувати дистанційні навчальні курси, розробляти відеолекції для системи дистанційного навчання, використовувати різні форми контролю під час засвоєння дистанційного курсу.

Отримані результати втілено в процесі розроблення блоку тем «Основи професій-

но-педагогічної комунікації в умовах дистанційної освіти», можуть бути використані під час розроблення змісту спеціальних навчальних курсів у педагогічних вищих навчальних закладах, навчальних і методичних посібників, орієнтованих на підготовку викладачів до організації навчального процесу в системі дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Енциклопедія освіти / головн. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Интер, 2008. – 1040 с.
2. Кравець С.Г. Розвиток готовності педагогів професійно-технічних навчальних закладів до впровадження дистанційного навчання кваліфікованих робітників / С.Г. Кравець // Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті : збірник матеріалів І Всеукраїнської веб-конференції (м. Київ, 28 лютого 2017 року) / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України. – К. : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2017. – С. 57–59.
3. Коваль О.М. Роль і місце комп'ютерних телекомунікацій у системі дистанційної освіти / О.М. Коваль // Вісник Черкаського університету. – Вип. 35. – Черкаси, 2002. – С. 46–51.
4. Ілійчук Л.В. Впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес вищої школи / Л.В. Ілійчук // Педагогіка: традиції та інновації : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15–16 травня 2015 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 91–94.
5. Сисоєва С.О. Професійна підготовка викладача-тьютора: теорія і методика : [навч.-метод. посіб.] / С.О. Сисоєва, В.В. Осадчий, К.П. Осадча ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. – К. ; Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2011. – 280 с.
6. Теорія та практика змішаного навчання : [монографія] / [В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська] ; за ред. В.М. Кухаренка – Х. : Міськдрук, НТУ «ХПІ», 2016. – 284 с.